

OLDTIDSBOPLADS OG NUTIDSPLANTEVÆKST.

Af *H. K. Kristensen.*

Hvordan skal man finde Oldtidsboplads, naar Kulturlaget ikke er saa tykt, at Stedet fremtræder som en kendelig Højning i Marken? — At undersøge Overfladen Kvadratmeter for Kvadratmeter i Forventning om at se Potteskaar eller andre Minder om Boplads, bliver for besværligt og tidsspildende. Og det kan forøvrigt kun lade sig gøre, naar Marken ligger pløjet og utilsaet.

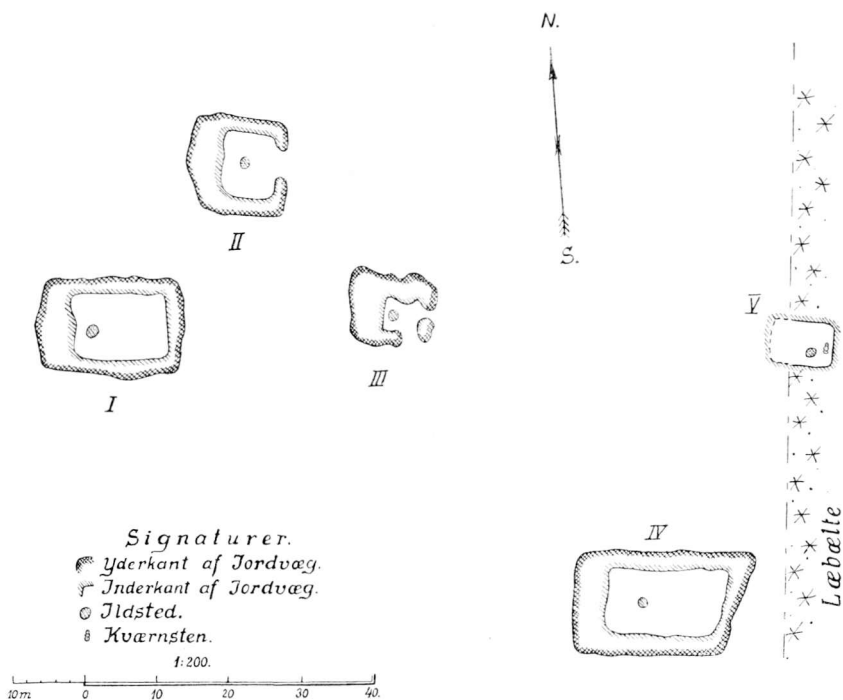
I det følgende skal der gøres opmærksom paa en saare simpel Maade, der under visse Forhold kan anvendes, naar man staar over for tidligere Hedejord, som kun har været dyrket i faa Aar. Man skal ganske simpelt lægge Mærke til visse Ejendommeligheder i Plantevæksten.

Det er en kendt Sag, at hvis der i en Mark har været Smaapletter, som har faaet tilført særlig megen Gødning, eller der har været Roe- og Kartoffelkuler Vinteren før Marken tilsaaedes, saa vil man i alt Fald i den første Del af Sommeren let kunne finde disse Steder i Kornmarken, idet det opvoksende Korn paa saadanne Pletter bliver meget kraftigere og staar som skarpt afgrænsede mørkegrønne Buske. Det er de paagældende Pletters større Gødningsindhold, der har bevirket det.

Det samme kan vise sig paa Hustomter fra Oldtiden, og det paa en meget fremtrædende og iøjnefaldende Maade.

Saaledes saas det tydeligt paa en Kornmark i Lundager, Lunde Sogn, nord for Varde, tilhørende Gaardejer Niels Nygaard, Lundager (Matr. Nr. 4 af Lundager). Jordbunden var her en meget let Sandjord (gammelt Flyvesand) og havde gennem umindelige Tider ligget i Hede, indtil den nuværende Ejers Fader lod Stedet tilplante med Naaletræer. For et Par Aar siden blev et Stykke

af Plantagen ryddet. Jorden pløjet og merglet og i 1934 første Gang tilsaaet. Paa Grund af den tørre Sommer og maaske for kortvarig Udluftning af Humussyrer stod Kornet mindre godt paa den sandede Jord. Men sine Steder stod det med kraftigere Vækst og mørkegrøn Farve og dannede overmaade tydelige ram-

meformede Figurer i Ageren. Jeg gik ind i Kornet fra den ene Plet til den anden og fandt i dem alle Lerkarskaar, Knusesten, ildskørnede Sten og Lerklumper. Da Marken som sagt var Sandjord, var jeg straks klar over, at Leret maatte hidrøre fra et Ler-gulv. Det var altsaa Hustomter.

Hurtigt kom jeg i Lag med Opmaalingen, og ved at indtegne den mørkegrønt farvede Plantevækst fremkom hosstaaende Kort. I, II og IV viser tydelige Hustomter. III er Tomten efter et min-

dre Hus, der er mere medtaget af Tidens og Harvens Tand end de øvrige. Den skraverede Del viser den kraftigere og mørkegrønt farvede Plantevækst, der ganske aabenbart maa gro, hvor Husenes Vægge har staaet. Der maa have været lave Jordvægge; ganske vist er Jorden her nu filsyneladende lige saa fattig som den fattige Sandmuld uden for; men den maa have indeholdt visse for Plantevæksten gavnlige Egenskaber, som nu kom Kornet til gode. Inden for de grønne Rammer, Væggene, fandtes Skaarene, Leret og Knusestenene. Dog kunde der nok findes en enkelt Lerklump i »Muren« eller udenfor, vel slæbt derud ved Jordens Bearbejdning.

Alle Tomter viste firesidede Huse, orienteret næsten ret Øst—Vest, dog laa Vestenden ca. 5^0 nord for Vest. Væggene har efter Plantevæksten at dømme haft en Bredde paa omkr. 1 m. Vestgavlens Væg var dog overalt betydelig tykkere, indtil $2\frac{3}{4}$ m. Hos I og II var der tillige den Ejendommelighed, at Gavlen var tykket paa Midten og buede udad, saa den navnlig ved II blev ligesom afrundet. Der er tidligere i Danmark udgravet Hustomter fra den ældre Jernalder, hvor Vægtykkelsen er konstateret. I Aarshuset fra førromersk Jernalder fandt Professor Gudmund Hatt, at der maatte have været 2 m tykke Jordvægge; i Ginderup er der dog fundet Huse fra romersk Jernalder, hvor Vægtykkelsen var $\frac{3}{4}$ —1 m, men det almindeligste var nok en Jordvægstykkelse foruden paa $1\frac{1}{4}$ — $1\frac{1}{2}$ m¹⁾.

Hver Tomt hævede sig nogle faa cm over Omgivelserne. Højest var Tomterne i deres vestligste Del, der hos I, II og IV hævede sig indtil 10 cm.

Tæt ved den brede Vestgavl laa der i hvert Hus et Ildsted, der selvfølgelig som alt det øvrige var omplojet, dog havde det i III været saa tykt, at dets nederste Del var undgaaet Ploven. En Undersøgelse, efter at Kornet var høstet, viste, at det i denne Tomt laa paa et 10—15 cm tykt Lerlag. Ildstederne bestod af nævestore og mindre Sten, hvoriblandt flere Skærver og ildsprængte

¹⁾ Aarb. f. n. Oldk. og Hist. 1928, 241. Nationalmus. Arbejdsmark 1920, 20; 1935, 39, 43.

Sten. Ved III og IV fandtes sammen med Ildstedet en Del Aske, vistnok efter Tørv. Husene er ikke gaaet til ved Brand, thi saa vilde Baallaget have været mere udstrakt, og der vilde have været rigeligt med Trækul. Der fandtes ikke Spor af Stolpehuller. De fleste Potteskaar laa ved Ildstedernes Sten.

Tomt I var 9,9 m lang og 6,5 m bred udvendig maalt. 5,4 m øst for den fandtes Hjørnet af II, der var $7 \times 6,3$ m. Indgangen synes at have været i Østgavlen; det har den vel ogsaa været hos de øvrige. III laa 6 m fra II, var daarlig bevaret, men synes at have været 6×5 m. 18 m fra denne laa IV, det største Hus, der synes at have haft en skraa Østgavl, saa Nordvæggen blev 12,7 og Sydveggene 10,3 m, Vestgavlen 7 og Østgavlen 7,5 m.

Der har været flere lignende Huse i Nærheden. Som det fremgaar af Kortet, findes der umiddelbart øst for IV noget af Plantagen bevaret som Læbælte. Øst for dette var der en Kartoffelmark paa Jord, der blev opdyrket af Hede for adskillige Aar siden. 32 m øst for det yderste Hjørne af IV fandtes i Kartoffelageren en Højning paa nogle faa cm med mørkere Jord, Knusesten og enkelte Potteskaar af lignende Karakter som de øvrige. Her har utvivlsomt staaet et Hus. Men det er ugørligt med Sikkerhed at indtegne Omridsene. 60 m sydsydvest for I fandtes i en nyanlagt Frugtplantage en ganske tilsvarende Plet, blot var her mange flere Skaar, men desværre ingen Mundingsrande eller ornamenterede Stykker. Ogsaa et andet Sted i Frugtplantagen og to Steder paa Marken syd for denne er der under Pløjning fundet Smaasamlinger af Sten eller Skaar. Rimeligvis har der ogsaa ligget Huse. Vest for Kornmarken med de opmaalte Tomter laa der nybrudt, men endnu ikke tilsaaet Hede. Her var der 25 m vest for I Spor af 2 Huse, der maa have ligget ganske tæt sammen, eller der har været et større Hus med 2 Ildsteder. Der havde kun været et tyndt Lergulv omkring Ildstederne, og da der ikke var Plantevækst til at angive Væggene, kan Størrelsen ikke opgives. En Udgravning gav intet Resultat.

13 m nord for IV fandtes i den yderste Kant af Ageren en Lerstrimmel (ved V paa Kortet), men det sædvanlige Bælte af mørktfarvet Korn var ikke saa tydeligt, at det kunde indtegnes med

Sikkerhed. Da det aabenbart var Vestenden af et Lergulv, hvis øvrige Rester maatte ligge under Plantagens Dække, uforstyrret af Opdyrkningen, meddelte jeg dette til Professor Hatt, der kort efter ankom til Lundager og 22. Juli 1934 foretog en Udgravning. Vi ryddede da det paagældende Stykke af Plantagen, fjernede Lyngskjoldet, og ganske rigtigt fandtes Tomten paa dette Sted. Der var en svag Rest af et lille Hus. Væggene kunde ikke konstateres, der var ingen mærkbar Højning eller særlig Farve i Jorden. Men 10 cm under Overfladen fandtes et tyndt Lergulv, tykket, ca. 9 cm, ved Husets Midte og ved Vestkanten af det stensatte Ildsted. Ud mod Randen tyndede Lergulvet ud, hvorfor dets Udstrækning var vanskelig at fastslaa; men Gulvet, Husets indvendige Maal, synes at have været 4½ m Øst—Vest og 3 m Syd—Nord. Ildstedet, lagt af haandstore Sten, hvoriblandt en Knusesten, fandtes nærmere Østgavlen og Sydveggen end det var Tilfældet i de andre Huse. Paa Gulvet tæt ved Ildstedet fandtes der et Par Kværnstensfragmenter af en Ligger og en Løber, samt mellem dem en amboltlignende Sten med en konkav Hulning, vistnok frembragt ved Slid. Den vestligste Del af Gulvet laa ca. 1½ m ind i Kornmarken. Undergrunden var Sand, brunpletet af Aldannelser.

Ved Hjælp af Skaarene kunde Professor Hatt datere Huset til ældre Jernalder eller sen Bronzealder. En nøjagtigere Datering lykkedes det senere at give et andet Hus i den lille By. Da Kornet var høstet, udgravede jeg de omplojede, forstyrrede Tomter og indsendte Skaarene til Professor Hatt, der undersøgte dem. Hus IV havde de fleste Skaar, blandt disse var der nogle faa Randskaar, et Øre og nogle Bundskaar. Blandt Randskaarene havde et en bred Fure under Randen. Professoren kom da til det Resultat, at skønt enkelte Skaar kunde henlede Tanken paa sen Bronzealder, maatte Fundet henføres til en tidlig Del af den førromerske eller keltiske Jernalder. Dr. J. Brøndsted, der paa Professorens Anmodning besaa Skaarene, kom til det samme Resultat.

Saaledes maa disse Smaahuse, der formodentlig har været samtidige og udgjort en lille By, have været beboet en Gang i det fjerde Aarhundrede f. Kr.

Fattige Smaahuse paa fattig Jord var det. Da der var Ildsteder i dem alle, har de alle tjent til Beboelse. Væggene maa antages at have været saa lave, at Husene har lignet »Knæhuse«. Derfor kunde man nøjes med at have saa tyndt et Lergulv ved Ydersiderne, hvor der kun blev lidt Slid; man kunde ikke gaa der for Taget.

Det tynde Kulturlag viser, at Bebyggelsen har været kortvarig. Husene har været saa simple, at man kan tænke sig, at de har været Boder, tjenende til midlertidigt Ophold, en Slags Sommerhuse — men næppe til Feriebrug! I et Radioforedrag 27. Novbr. 1934 om gamle danske Landsbyer berørte Professor Hatt nærværende Fund og betegnede Husene som Boder.

Har de været opført til midlertidigt Brug, hvem har saa benyttet dem? — I ældre Jernalder har der været flere Bebyggelser i Lunde. Det er et af de Sogne, der har flest Digevoldingsmarker²⁾; den nærmeste, Nørlundforekomsten, ligger 650 m borte, i Forbindelse med den er der en Boplads fra ældre Jernalder, flere Steder i Sognet er der fundet Tuegrave, et Antal er fredlyst.

Muligvis er de alle yngre end Lundagerhytterne, Nørlundforekomsten er det i alt Fald³⁾. Dog er det sandsynligt, at der samtidig med vor Boplads har været en eller flere andre i Nærheden. Har Hytterne da været Sæterhuse tilhørende en saadan Landsby? Maaske, men sikkert er det ikke. Der bliver for mange Hytter til Hyrderne. De hidtil gjorte Fund af Stalde, der laa i samme Længde som Beboelseshuset, tyder ikke paa stort Kreaturhold i den ældre Jernalder. Det store Antal Huse taler ogsaa imod, at det har været Jægerhytter. Det forekommer derfor mig mest sandsynligt, at Husene med deres Lergulve og Kværn trods deres bodlignende Beskaffenhed har tjent til almindelig stadig Beboelse. De kan have været Boliger for Agerdyrkere, der drev det gamle, lidet permanente Svedjebrug, som nøjedes med at tage

²⁾ H. K. Kristensen: Lunde Sogn 15. G. Hatt: Oldtidens Agerbrug. Naturens Verden 1930, 362. G. Hatt: Prehistoric Fields in Jylland. Acta Archaeologica II, 152. H. K. Kristensen: Dateringer af Digevoldinger. Fra Ribe Amt VIII, 561. H. K. Kristensen: Digevoldinger. Jyske Sml. 5. Rk. I 242.

³⁾ Fra Ribe Amt VIII, 564.

nogle faa Afgrøder af Jorden, til den var udpint, hvorefter de flyttede andetsteds hen for at opdyrke et nyt Stykke, overladende det gamle til Lyngens Regimente. Professor Hatt mener, at et ekstensivt Agerbrug af den Karakter blev drevet af Bronzealderens og den yngre Stenalderes Jordbrugere⁴⁾. Det kan godt have fortsat sig i Jernalderens første Tid. Det ny Udviklingstrin, Dige-
voldingernes intensive Drift, som Agerbruget skulde naa i den keltiske Jernalder, naaedes ikke af alle paa en Gang, og var maaske ikke engang kendt her, da Hytterne beboedes. — Eller Husene har maaske tjent til Beboelse for fattige »Kaadnere«, Daglejere eller maaske Trælle. Endnu et Par Aartusinder senere finder man ofte Smaakaarsfolk boende i Jordhytter. Og blandt de Fattighuse, der stod i forrige Aarhundrede i Klynger i Udkanterne af Hederne, var der adskillige, som ikke havde meget større Gulvflade end disse Jernalderhytter.

Var dette Fund i det hele taget kun fattigt, saa har det dog sin Interesse at faa konstateret, at der paa dette Tidspunkt har eksisteret en lille By af Smaahuse eller Boder.

I disse Aar opdyrkes der stadig megen Hede; det kan da faa Betydning, at historisk interesserede Mennesker lægger Mærke til Ejendommeligheder, der kan være Vidnesbyrd om en tidligere Bosættelse. Det kan sikkert fremme Forskningsarbejdet, at Iagttagelserne ikke behøver at indskrænkes til nypløjede Marker Foraar og Efteraar, men at man ogsaa om Sommeren ved omhyggelig Betragtning af Kornmarker kan bjerge Oplysninger om Bopladser, hvis sikre Spor vilde være udslettede og tabt ved nogle faa Aars fortsatte Dyrkning af Jorden. Nationalmuseet vil utvivlsomt med Tak modtage enhver orienterende Meddelelse.

⁴⁾ G. Hatt: Gamle Agre. Nationalmus. Arbejdsmark 1931, 22. G. Hatt: Oldtids-agre. Jyske Sml. 5. Rk. I, 250. G. Hatt: En Jernalders Hustomt. Aarb. f. n. Oldk. 1935, 56. G. Hatt: Oldtidens Landsby i Danmark, nærv. Hefte, 121 (Lundagerfundet omtalt S. 119).